

Joan Salvat-Papasseit

L'obra de Joan Salvat Papasseit és íntimament lligada a la seva vida. Una minyonia adversa l'emmenà al llibertarisme. Aleshores Salvat escrivia, és clar, en castellà i va esdevenir col·laborador de la majoria de periòdics d'ideologia extrema. Signava "Gorkiano" i és a "La Justícia Social", que veia llum a Reus, on trobarien els seus articles millors.

De fadrí escultor, l'atzar d'una coneixença, el va dur al front de la llibreria de les Galeries Laietanes. El tracte continuat amb artistes i homes de lletres, l'ambient de selecció que respirava en l'establiment del carrer de les Corts Catalanes, anaren despertant la singularitat del seu fons. De primer, se sent, encara, socialment subversiu i publica una fulla amb títol ibsenià: "Un enemic del poble". En ella assaja d'avaluar els seus possibles dots d'escrutador moral en una secció que intitula "Mots Propis". Més tard volia recollir aquests "Mots" en un volum i Torres Garcia arribà a dibuixar una portada i Josep M.ª de Sucre a escriure'n el prefaci. L'obra, però, no eixí.

"Un enemic del poble" féu prossèlits i, sota els seu signe de "subversió espiritual", a Reus apareix, l'any 1918, "La columna de foc" i, a Sabadell, l'any 1921, "Vibracions" i, encara, el 1922, "Les flautes de l'Esperit".

L'any 1918, Salvat-Papasseit ofereix, a més a més, un sol primer número d'una nova revista vibracionista, "Arc-Voltàic", i recull una selecta dels seus treballs en castellà sobre temes socials. El volum pren per nom "Humo de fàbrica" i Samblancat es complau a escriure'n el pròleg, des de la presó.

Es l'any 1919 quan apareix "Poemes en ondes hertzianes", primer assaig de poesia futurista. L'any 1920 publica el "Manifest contra els poetes en minúscula" i el 1921 ofereix la fulla "Proa" i el volum "L'irradiador del port i les gavines", on inicia l'evolució vers les formes normals. Si una estada al Pirineu, per intentar de guarir la seva inguarible malaltia, deixa poc rastre en la seva obra, una estada al Guadarrama fruità "Les Conspiracions" que, amb "La Gesta dels estels", va veure llum l'any 1922. L'any següent apareix, amb edició exquisida, "La Rosa als llavis". Per fi, una vegada traspassat, l'any 1925, els seus amics curen de donar a l'estampa, en edició d'homenatge, "Ossa menor".

Recordem com "Les Conspiracions", totjust eixides de l'impresma, foren llegides pel seu autor en el salonet per a espectacles de titelles i marionnetes de la Casa Reig. En finir la lectura, l'exemplar del qual s'havia servit, ens vingué a les mans i, fullejant-lo, se'ns mostrà entre les seves fulles un retrat d'un bellíssim infant. Era la filla d'en Salvat. Aquest, llavors, era un home bru que aparentava trenta cinc anys, de mitjana estatura, prim i encorbat d'espatlles, de faç pàl·lida, amb uns ulls enfonsats, un ample front i una veu apagada. Es trobava, ja del tot, dins la nova visió de les coses. Des del seu recó de les Galeries Laietanes s'havia guanyat la màxima estimació dels joves i convivia amb tothom, a despit de la seva independència espiritual. La llibreria era un

bell indet per conversar i tot lletraferit hi feia aturada abans o després de visitar les exposicions. El jove poeta de Sabadell, de Reus o de Terrassa, no oblidava mai, durant el seu pas per Barcelona, de visitar Salvat en la seva secció de llibreria de les Galeries del carrer de les Corts.

El sociòleg i el poeta

Molts creuen que l'obra sectària de Salvat-Papasseit no té cap valor. Sens dubte, és l'obra poètica el que ha d'oferir llores immusteïbles a l'autor de "Humo de fábrica", però seria una error oblidar la posició moral primera de Salvat, puix que en pervé tota la fonda humanitat de la seva lírica. Això apart, seria lògicament sobrer donar gaire importància als seus escrits socials, atenent la seva qualitat literària.

"Gorkiano" emprava un castellà duríssim i s'expressava amb excitació i audàcia, a la manera d'Àngel Semblancat. Va ingressar al socialisme, però mai no va arribar, ben bé, a ésser-ho; era, més aviat, individualista i mostreja sovint un deix anàrquic. S'enerva contra la joventut, clama per la igualtat, nega la concepció burgesa de pàtria i anhela tothora un món millor. Esdevé, de vegades, veritablement punyent, per bé que l'aire corrossiu del qual s'empara, no deixa mai entreveure l'exquisit poeta que ens reservava un curiós destí. Es dur, pel simple plaer d'ésser-ho.

En esclatar la Guerra Gran, l'any 1914, "Gorkiano" assenyala lúcidament com els socialistes d'arreu, enlloc de redimir-se, prefereixen matar-se en nom de la pàtria. Es aquest el primer pas que dona per separar-se del partit i, tanmateix, més tard, ell mateix havia de deixar-se guanyar plenament pel corrent patriòtic.

En publicar "Humo de fábrica", l'autor havia estat ferit per més d'un desengany, pensava oferir aleshores un "Ensayo psicológico acerca del eterno y universal espíritu de toda multitud". Enlloc d'ell, va aparèixer "Poemes en ondes Hertziàes". La poesia tingué damunt Salvat una gran influència endolcidora; "Gorkiano" emmudí, però, dins el poeta, la primitiva posició intel·lectual s'afinà més i més, i omplí la seva obra d'un caliu i un sentiment humaníssims. Tot allò que fou violència i exaltació, ho retrobarem canviat en candidesa i dolçor. No ens arrisquem a comparar un fragment qualsevol dels escrits socials de "Gorkiano", amb les poesies del poeta de "L'irradiador del Port i les gavines". El contrast fóra massa viu i colpidor. Això no obstant, en el fons, un esperit llunyanament bessó hi és albirador. Seria, però, una error negar el canvi de posició. El poeta de "La Gesta dels Estels" canta la guerra per alliberar la terra nadiua, i a "L'irradiador del Port i les gavines", per Nadal, oblidarà pietosament els pobres:

*Demà posats a taula oblidarem els pobres
—i tan pobres com són—*

Jesús ja serà nat

*Ens mirarà, un moment, a l'hora de les postres
i després de mirar-nos arrencarà a plorar.*

El viure enamora, ara, a l'home, per bé que anhela, encara, una vida més lliure.

L'ideari redemptor era proclamat per "Gorkiano" amb accent impersonal, però escau al poeta un sentit d'intimitat; així, en esdevenir personal, l'home concreta la seva aspiració a uns afanys més singulars.

*Sense el ressò del dring i el brill de l'or malvat
voldria anar pel món
com el món no en té cura*

.
*Viatjar terres
no quedar-se en cap,
amar en totes una noia verge;*

Es clar, que el poeta barreja delits amorosos amb els d'ordre social, però és que aquests delits amorosos, no són res més que concreació del seu goig de viure la vida i conseqüència de la mateixa lliure posició moral.

"Si el món ja és tan formós, Senyor,... què més ens podeu dà en una altra vida?" demanava Maragall, i Salvat-Papasseit que, vora d'ell, és una mena de minyó fantasiàire, humil i portentós ensems, vol dir la vida "mentre em quedi alé" i

*Si no puc dir-la, demano tornar-hi,
—que no puc creure en cap cel més serè.*

i és curiós que el contentament de la vida, que ha vingut al poeta, el dugui fins i tot — oh contrast amb el redreçador espiritual d'abans! — a cantar plàcidament com

*fins els bous que lleuren
són plens de goig, que no senten temor
ni han de sentir-lo que llur petja dauren.*

La diferència essencial entre el món de Maragall i el de Salvat-Papasseit es troba en què, el del primer, és el món real extens i divers i, en el de Salvat, hi ha molta idealització, puix que és vist amb una mena d'ulls d'infant ambiciós de tota cosa. Com Maragall, Salvat va esdevenir un enamorat a l'esguard de tot allò que el voltava, però mentre aquell, sereníssim, en sabia la mesura, Salvat només en sap l'amor. És l'infant que demana la lluna per jugar-hi i que creu en el vaixell donat a la vela camí de la cacera d'estels.

Havem dit que la poesia tingué per Salvat una gran influència endoleidora. Podríem afirmar que la veu de concòrdia entre el món i l'home fou dita confidencialment per ella. El fet és que a mesura que es va alliberant de preocupacions ideològiques, el cant de Salvat esdevé més sincer i, per tant, més pur. "Columna vertebral: Sageta de foc", el seu primer poema, és escrit per una consciència preocupada; la poesia totjust hi és en embrió. Calia que l'home es donés plenament al sentiment perquè s'oferís el líric.

Carles Riba diu que havem llegit tants llibres, que ens havem entristit. És ben curiosa aquesta manifestació que cuiten a confirmar, amb la seva producció, els cent poetes que ha donat el primer quart de segle del noicents. Contrasta amb ells, Salvat.

Papasseit, el qual, per bé que tenia motius sobrats per entristir-se i semblava pel seu dogmatisme inicial i per la seva feblesa física predestinat a fer-ho, ens oferí una obra lliure i vividora; la més lliure i humana de tota la producció poètica de Catalunya, després de Maragall.

Avanguardista?

Afirma J. V. Foix que és una error citar Salvat-Papasseit com un avantguardista. Ens ho ha semblat sempre, baldament la nostra comprensió per les tendències extremes, en literatura, no vagi molt enllà. Precisament per això, ens estranyava que els seus calligrames fossin a tothom tan clarament entenedors. És l'indisciplina extrema, el lliure contorn, el mot en independència, el que a la primeria convencé el poeta. I és que Salvat-Papasseit és un poeta de gestació difícil, i aquella llibertat disminuïa l'esforç. La mateixa gran estimació que sentia per la pròpia obra li venia del dolor que li costà engendrar-la. És clar que no es lliurà a les formes calligramàtiques pel plaer a l'aventura, sinó sincerament, amb la unció ingènua que posava en tota cosa de l'esperit i pensant contribuir, veritablement, a la troballa d'una expressió nova. Ací radica el parany; com un joc, l'avantguardisme sembla que disminueixi l'esforç de creació; com una convicció, tal vegada, ha d'augmentar-lo.

Si l'avantguardisme fos originat per un quintaessenciament, per una destil·lació, ¿la quintaessència de Salvat-Papasseit la trobaríem, per ventura, en els poemes dels darrers llibres, els quals pugnen per esdevenir normals quant a la forma? Sens dubte, si seguim el procés de formació ordinari. Aleshores ens trobaríem amb la justificació més meravellosa del classicisme. Aquest, com a superació de l'avantguardisme. La disciplina formal, com a un refinament de la llibertat primitiva de contorns.

Si admetem l'autenticitat de l'avantguardisme dels primers poemes de Salvat-Papasseit, caldrà convenir que aparentment seguí un procés a l'inversa i que se'n deseixí, per motius parions als que ens són donats per defugir el vers tradicional. Havem dit que, aparentment, seguí un procés a l'inversa, perquè, en el fons, tal vegada seguí el procés més normal i comú a tots els escriptors, és a dir, el que va de la composició defectuosa de tot començ a la més perfecta de la maturitat. Només que l'adopció de les tendències de forma anàrquica, que en altres poden ésser comprovació d'exhuberència literària, en ell és únicament temptativa per a manifestar els fons líric. Pensem que sense les formes desgeomètriques, potser mai no se'ns hauria revelat el poeta que hi hauria dins del "Gorkiano", anarquista doctrinari. El miralleig o l'encís de l'anarquia dins les formes poètiques ens guanyà, per a les lletres catalanes, el poeta Salvat-Papasseit. Les mixtificaciones que sota el nom de poemes futuristes ens donà a les primeries, serviren així per descobrir el seu fons líric, el qual, en precisar-se més tard, ens dóna realitzacions en tots conceptes valuoses.

Si els anhels que han infòs ànima al moviment literari d'avengada haguessin arrelat profundament dins l'esperit de Salvat-Papasseit, ell no s'hauria trobat inconscientment amb un vers comú sota la seva ploma. Perquè, tanmateix, les estrofes de mètrica

corrent, segons confessió personal, eixien i no eren construïdes a consciència. Altrament, les formes calligramàtiques, que contenen troballes d'expressió i remarques prou sortoses per atraure autors experimentats, baldament aquests les hagin emprades com una subtileza més a afegir als seus jocs d'enginy, bé havien d'encisar un esperit poètic, poc dibuixat, però autèntic, com el del Salvat-Papasseit dels primers llibres. Un anarquista, que esdevé poeta, era de raó que és lliurés a les formes independents, majorment si aleshores eren a l'ordre del dia; l'extraordinari és que, per mitjà de la poesia, l'home d'idees extremes es reconcilli amb el món i amb la pàtria, fins a l'extrem de cantar el mantenir ferma l'espasa a la mà, per ella.

Salvat-Papasseit ens dona una lliçó, entre altres; és aquesta de què cal, per damunt de tot, ésser sincer. Per romandre fidel a uns principis propagats, ell podia haver-se obstinat en conservar, en els seus poemes, les formes trencades i extravegants; hauria pogut fer emmudir el seu patriotisme ultrancer i abatre la seva sensibilitat adorablement burgesa. No ho féu; deixà rajar lliurement l'essència del propi esperit i així nasqué, per a Catalunya, un veritable poeta, "un dels més integrament rics que mai no hagi tingut Catalunya", segons constata l'Octavi Saltor.

Superació de l'estat físic

Un escriptor que s'ho val és sempre del seu temps i de més enllà del seu temps. Cercant l'aplicació d'uns mots de Xenius, diríem que ésser del seu temps és l'anèdota i en ésser simplement escriptor és on hi ha la categoria i la projecció enllà del seu temps. Així en l'obra de Salvat la part anecdòtica la trobaríem en les gosadies formals o externes i altres sacrificis a honor de l'instant, i la categoria en la seva qualitat de poeta. Ens caldrà atendre'ns a aquesta, simplement, puix la part incidental, en literatura, avui ja no compta.

La poesia de Salvat-Papasseit dona una visió meravellosa del món i de la vida. Es situa davant d'aquesta amb tota la humilitat que cal, ple de contentament i admiració. Per ventura, aquest home va romandre tot temps infant. Hauria pogut esdevenir el nostre Andersen, puix que s'encanta amb tot i tota cosa pren relleu sota el seu esguard. S'aferra a la vida amb una fervor d'adolescent i la canta, radiant de llum, com el més lliure fill de la bellesa. "Viure, desig de viure, i en la mort desig de tornar. Cantar, dones, el que és bell i cantar-ho a l'amada, que és bella" escriu a un amic. L'erotisme dels seus poemes millors no és res més que una lletania al goig de viure. Es fresc i florit, ple de sanitud, per tal com és fill d'una pura i intensa fallera d'estimar, de la joia del viure.

Salvat-Papasseit, amb la seva art, va superar les coses i, amb el seu optimisme, va superar, sobretot, el seu estat físic. El poeta de "La Gesta dels Estels" sentia com el corc li minava les entranyes. Rovira i Artigues descobreix un fons negatiu en la poesia d'en Salvat, afirma que el seu optimisme, més que un cant de joia, és de serena resignació a la seva sort. El poeta tenia un cert pressentiment de la mort propera i esguardava les coses avarament, amb tota la golosia i avidesa del que sap que no les ha de re-

veure. La vida, per ell, era tot, i li calia morir. Per això el seu cant té sovint alguna cosa de punyent, per bé que aquest deix no li llevi frescor. Amb tot, la fe en el viure, la fam d'heure tota l'alegria de l'estimar, arriba a oferir-se, en els seus poemes, ben independent de preocupacions entenebriores; arriba a donar una sensació de salut, de vitalitat franca. Salvat serà, si es vol, un nàufreg que s'arrapa al pal salvador de la poesia, però aquest li floreix a les mans amb la gràcia alada d'una gavina deturada al cim d'un arbre major. Si, arrapat, ell lluitava amb la mort, mercès a la poesia, el seu esperit no ha de morir.

Hi ha, és clar, poemes — Rovira i Artigues els assenyala prou —, on la temença de la mort, és per a nosaltres albiradora, però l'esperit del poeta sura per damunt de la imatge del traspàs i aquesta, més que torturar-lo, l'esperona a assaborir l'essència del viure i tot ell s'esplaia amb el més ardent salm a la meravella del món. En aquest salm hi troben cabuda totes les coses, puix "res no és mesquí". Ens sembla que, si temps a venir, arribéssim a defugir de saber la tragèdia de l'home que s'ha confessat, que ha d'ésser pres prematurament a la vida, tal vegada aquelles temences no foren en tanta de simplicitat destriables. L'obra de Salvat-Papaseit, apareixeria únicament com a un cant apassionat a l'encís de l'hora viscuda, amb ple abandó de l'ahir i del demà.

L'ombra d'Emili Vilanova

Del viure de cada dia a ciutat res no fa escàpol a la seva observació, és l'home de l'ull franc. En "Tot l'enyor de demà" enumera meteuolosament el què ha de reveure; en "Si jo em llevava de bon matí", no es mostra menys primmirat. El tràfec del carrer, amb el xavalet que afina els dits en el plat de nata, l'obrer que passa, la peixetera, el venedor de diaris i el carretó de cafè amb llet, tot és retrobat ple de moviment en les estrofes. La mateixa tafaneria de les veïnes i la dita faceciosa de l'adroguer, esdevenen matèria poètica en "Vora Mercat" i "Vespreja i neva". Encara, tota l'angoixa d'un trepig matiner, dins el silenci, dóna ànima a "Quan de bon matí..." i la vida en el tramvia o a l'autòmnibus és, així mateix, copsada amb tota la seva varietat i modernitat. El port fou, també, per Salvat una font inestroncable de poesia. Es, aquest, el poeta corprès per la gràcia fugicera del viure barceloní, que López-Picó agermana amb Joan Maragall, amb el senyor Emili Vilanova i amb el senyor Esteve, i que nosaltres aparellàrem, a més, amb el senyor Josep Carner i amb el mateix Josep M.ª López-Picó.

El port, el duia dins la retina. En treu les imatges més plenes i fresques. La llum del mar, el vol obert de les gavines, el vaixell guarnit amb gallarets i el mariner de peu dret a la proa, els mils vius colors del conjunt, feriren pregonament la seva sensibilitat. Hom arriba a tenir la sensació que és vora els vaixells provinents de terres llunyanes, on emergiren els més bells poemes de raó imaginativa de Salvat. Primer fou l'avantguardista qui se sentí atret per la mica de sabor exòtica de la vida del port, però tota la gràcia d'aquest es vessà dins l'esperit del poeta. La seva obra pren una fina salaborr marina. "La rosa als llavis", el meravellós poema eròtic, s'acull, encara,

de l'encanteri del port i de la mar i sota la seva senyoria apareixen imatges singularíssimes i d'una extraordinària beutat.

*tu, minyona esquerpa
com vela nova que torba el garbí
.
.
.
.
.
.
.
.
.
.
Dius mon amant, com un desmai d'onada
que el iol l'esquinça sota el ventre moll;*

En "Ossa menor" retrobem, també, la suggestiva salabror

la meva amiga, com un vaixell blanc.

En canvi, la naturalesa lliure gairebé no diu res al poeta. Quan s'hi afronta, diríeu que té els ulls girats cap endins. Va viure a muntanya per tal de guarir la seva malaltia i el Pireneu va inspirar-li una sola poesia i, del Guadarrama, va dur un petit volum d'escassa qualitat, on el paisatge pren valor política, en lloc de poètica. Això a part, d'ací i d'allà de la seva obra, podem trobar alguna imatge, que és com a una flor tendra i virolada, collida en un humit prat de serra alta.

*—només per dir com és la boca d'Ella:
com la neu rosa als pics
quan surt el sol,*

ens diu en "La rosa als llavis". "Paisatge", la poesia que ens va dur del Pireneu, és ben significativa. La descripció es val dels dots d'imaginatiu de l'autor del poema i pertot realisme, sota el doll de figuracions.

*Ara a les nits al Pirineu
sembla nevar de tanta lluna*

i "sembla un home cada tronc"

fidels soldats que té la lluna

El poeta no pot desprendre's mai de l'infant de ciutat que duu dins, el qual, amb la seva ardenta i viatgera imaginació, li torba la visió positiva de les coses. El sol ell cremant de muntanya, omplint de realitat el paisatge, havia de topar amb aquest infant que manté presoner el poeta i només l'amollarà a la vetlla, on amb la llum d'aquella lluna que "s'afanya en pujar la carena" el món esdevé més dòcil a la imaginació.

El poeta civil

Salvat-Papasseit és un gran romàntic, un imaginatiu. Somniava la guerra com una gesta cavallerívola, idealitzada i bella. Cantava l'esdevenir lladre d'amor, capità d'amorosa pirateria. Es complaia en reprendre aquest tema i l'exprem a "La Gesta dels Estels" i a "Ossa menor". Ens havia confessat que volia preparar un llibre que duria aquest títol: "Lladre d'amor"; el tema del lliure robador de cors de noia hi fóra am-

plament desgranat. Es curiós, però, veure com el poeta alia les sensacions d'amor, obert amplament a tots els vents, amb el sentiment civil. Té accents que ens fan pensar si una mena de Lord Byron empenyia dins d'ell per manifestar-se. Gutiérrez Gili ha dit que algun dia s'haurien trobat amb Espronceda i és segur que s'haurien comprès, i haurien projectat d'avarar una nau d'abordatge. El seu poema "Prometença" només per una minúscula insinuació patriòtica, no pot negligir-se en assenyalar el caire civil de la seva producció. "Les Conspiracions" ja és un altre cosa, el tema patròtic hi és desclós a ple sol i, val a dir, que pert encís. En "Prometença" ens és ofert amb tota la intimitat de l'encant líric.

"Les Conspiracions" són considerades com una equivocació de Salvat-Papasseit. En elles intenta donar una visió de Castella. D'aquesta no se'n salva, naturalment, res, llevat de la dona que canta amb admiració, en el poema graciosament titolat "La Cortesia". Salvat va anar al Guadarrama amb un partit pres i ens diu el paisatge castellà a través dels mils prejudicis que el vetllen.

—sense senyal d'estimar-se,
com mengen tant blanc el pa?

es pregunta. El Guadarrama li sembla un rei que jugués, amb l'espasa al costat, sota mantell d'armini. Una posta de sol, posta d'or, l'interpreta

posta segura
d'un vent que haveu sigut!

Castella és ampla "com un palmell" i

té la durícia d'aixecar l'espasa

i, encara,

té la sordesa de massa escoltar-se

En tornar de la terra de "jou i malvestat", la claredat de les contrades pairals s'a-cull del cant del poeta

Cel i mar
cel i mar
i la costa plumosa de Garraf
el camp i la muntanya com l'abraç de la mar
—quí deixava Castella no hi voldria tornar

Hom ha volgut extreure del poema "Pregó" un ideari peninsular i el nom d'en Salvat ha sonat vora el del Maragall dels cants de guerra i de l'"Himne ibèric", però la posició del poeta de "Les Conspiracions" enfront de Castella és, tanmateix, ben diversa.

D'altra banda, l'obsessió civil es delata també, en altres poemes, adés obertament, adés com un espurneig sota la cendra.

La rosa als llavis

La lírica de Salvat culmina en els seus poemes eròtics. Ells són carn de la seva carn i sang de la seva sang. La medalla de Pisanello, en honor de Vittorino Raimboldini, amb el pelican nodrint els seus menuts amb esquinços del seu pit, que Sichel retreu en el seu manual sobre el Renaixement, per tal com conté l'emblema del sacrifici, ens podria oferir una imatge de la poesia de Salvat. Tanmateix, també són esquinços del seu pit els seus poemes. Sembla que l'amor enclou tots els afanys de vida i que una noia personifica tota la meravella del món. Ell la canta encisat quan es dona, talment com si es trobés en el si de la llum.

El seu erotisme és franc i candorós, el vers esdevé trèmol de tanta sinceritat com hi aboca el poeta. Per mitjà de l'amor ell ha collit la flor de la seva vida. La primorositat i la galania que furga per retrobar l'encelament de les imatges, no minven gota d'intensitat a la passió. Som lluny de la deu malaltissa i baixa i, amb tot, l'argila vivent del cos és present i en plenitud de bellesa; els sentits hi són també, però, tant com la noia en flor, és la bellesa pura el què pugna per mostrar-se en tot l'esclat. S'expressa amb una extraordinària simplicitat, sense temences ni reserves i la nuesa del dir s'adiu amb la passió calda i la intimitat del cant. Ens trobem molt més a la vora del primitiu i humaníssim "Càntic dels Càntics", de Salomó, que de la sublim orfebreria de Shakespeare, del "Venus i Adonis".

Aquell veure tota cosa amb ulls que semblen banyats en la llum del primer dia de la creació, que assenyalava Tomàs Garcés, en la poesia de Salvat, és en el poema de "La rosa als llavis", on es fa més albirador. Sembla que li vingui de nou la bellesa de la noia fadrina i aixeca els ulls a la seva claredat, amb tota l'emoció que dona una descoberta.

Associa tot el món a la seva meravella, la més apartada suggestió és sollicitada per la inspiració per amplificar l'encís. Sota la sobirania d'aquest, les imatges brollen espontànies, plenes i fresques. En elles es concentra molta de la força poètica de Salvat. Brillen en la seva poesia com l'estelada en el firmament.

En "La Gesta dels Estels" hi ha un poema, "Sense el ressó del dring...", on el poeta aconsegueix precisar, amb tota nitidesa, el seu anhel d'amor lliure. Cap clandestinitat no hi hauria en l'abrag que s'oferiria al caminant com el "càntir fresc" a l'abrusat per la set. En "La rosa als llavis" la clandestinitat, en canvi, hi és evident.

*Quin tebi pler l'estimar d'amagat
tothom qui ens veu, quan ens veu no ho diria.*

El poeta serà "a ta cambra, amiga, que ningú no ho sabrà" i l'amada tal vegada es mostrarà temerosa. El poeta dirieu, dones, que ara insinua la presència dels prejudicis de la moral admesa

on és l'espia que l'amor ens priva?

També l'home que cantava el robar els mil cor de noia dirieu que ara vol eternitzar una amor. Si l'amiga anés lluny

cap altre llavi no em tindria pres

Un ram de noies no em fora conhort

Però és que les composicions de "La rosa als llavis" tenen homogeneïtat, lligades com són per una trama i, d'altra banda, el poema es situa en el present. Es curiós d'assenyalar com bona part de la producció de Salvat es situa en el futur i s'empara de la independència de la seva imaginació. La correntia fresca de l'amor no esdevé, així, enterbolida per cap preocupació moral, fa el seu curs, clara sota el sol del dia o la celistia de la nit i s'ofereix regalada. En el mateix poema de "La rosa als llavis", no es eregui que la preocupació moral vagi més enllà de la difusa insinuació del vers que havem assenyalat i, encara, aquesta pren més aviat l'aire d'indiciar l'aparició del pudor que no pas cap perjudici moral.

Un sentit de duresa

La poesia de Salvat-Papasseit pot ésser comparada a un teclat on hi hagués alguna nota que no pelsés prou bé. Hom podria interpretar-hi obres de la més alta qualitat, però, en fer-ho, es tindria, de tant en tant, una sensació desharmònica, producte de les fallides de la nota desafinada. Avui tothom hi consent: Salvat-Papasseit era un poeta excel·lent. No obstant, el llenguatge no sempre fou prou dòcil al govern de la inspiració i de vegades apar que es complagui en mostrar-se rebel. Seria com un escultor al qual se li enduris, a la mà, l'argila tendre d'on ha de fer eixir al seva estàtua. En aquest cas concret, l'amor que el poeta sentia per la poesia no fou pas amplament correspost. Tal vegada és per això que la suplantació de les formes trencades per les normals no fou ben bé gradual en la seva obra. A "Ossa menor" i en el poema de "La rosa als llavis" apareixen, encara, per bé que incidentalment, calligrames i les composicions normals contenen versos prou durs per servir de testimoniatge d'unes dificultats tècniques.

No vol dir això, que la seva obra no ofereix, també, algunes cadències a bastament dolces i flexibles, precisament quan es complau d'empeltar-se d'una serena forma popular, ens rebela de nou el valor de la simplicitat; però el conjunt de la seva producció és domenyada per una certa manca de qualitats expressives, les quals, aliades a la singularitat i excel·lència del contingut del cant, donen a aquest un gust personal inconfusible.

Agustí Escalasans, al qual devem agraïment pel molt que ha maldat per valoritzar l'obra de Salvat-Papasseit, ha assenyalat ja l'angulositat de l'expressió d'aquest, el "topar de les paraules com si estessin mal encaixades dintre el poema", i afegeix: "Em penso que aquest hauria estat l'obstacle amb que Salvat hauria tingut de barallar-se en el futur". Hi ha, però, una condició, que redimeix l'obra de l'autor de "La Gesta dels Estels" de les dificultats expressives. Ens referim a les comparacions alades, a l'excelsitud de les imatges, riques sempre en potència emotiva i originalitat.

Mots finals

Havem fet poc esment d'“Ossa menor”, la seva obra pòstuma. En ella renova els temes que li són cars i per bé que en alguna poesia aconsegueix superar-se, altres contenen defectes prou vistents, els quals l'autor segurament hauria empetitit en una darrera revisió. Amb tot, l'obra de Salvat, plena com és d'una fonda simpatia, ha d'ésser mirada sempre amb una mica d'amor que ajudi a salvar els nombrosos esculls accidentals.

“Ossa menor” conté un poema, “Vileta d'Arles diumenge a la tarda”, ple d'una serenitat i una gràcia admirables. En ell pren qualitat una força, si és ingènua, si és irònica. De l'ingenuïtat a la ironia no hi va, però, més que un pas. ¿Ens dona Salvat, amb aquest poema, una primera mostra del que hauria estat la seva poesia ulterior? La mort amb la seva mà inexorable, s'endugué el poeta i, amb ell, la resposta.

El traspàs prematur agermana el nom de Salvat-Papasseit amb el de Joaquim Folguera. Quin voler diví ha guiat el pas d'aquests dos poetes? Ells són com un estel, que només ha lluït uns dies en el firmament. L'esguard se'n va al cel en arribar la vetlla i per bé que l'estel ha desaparegut, una llum tota vagorosa dirieu que resta on ell havia brillat i gens costa d'imaginar que hi brilla, encara. Tant viu és en el nostre esperit el record de la seva presència gairebé furtiva.

JOSEP IGLESIES